

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ЮРИСТІВ У СФЕРІ БУДІВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Щербакова Олена Миколаївна, ст. викладачка
кафедри охорони праці та навколишнього середовища КНУБА*

ЗНАЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ» В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ БУДІВЕЛЬНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Постановка проблеми. Дисципліна «Інтелектуальна власність» була запроваджена в КНУБА у 2005/2006 навчальному році згідно з наказом МОН України від 20 жовтня 2004 року № 811 «Про запровадження у вищих навчальних закладах навчальної дисципліни «Інтелектуальна власність» у всіх вищих навчальних закладах України III-IV рівнів акредитації незалежно від їх підпорядкування і форм власності. В нашому університеті ця дисципліна викладалась переважно для магістрів в рамках 34 аудиторних годин. Проте наказом МОН від 04 березня 2015 року № 235 «Про визнання такими, що втратили чинність» було скасовано вищезазначений наказ, і дисципліна «Інтелектуальна власність» перейшла із загального курсу у необов'язковий. Нажаль, у КНУБА, у порівнянні з минулими учбовими роками, багато будівельних спеціальностей відмовились від викладання цієї дисципліни та не внесли її до навчальних планів.

Метою статті є визначення місця і ролі дисципліни «Інтелектуальна власність» в системі підготовки студентів будівельних спеціальностей.

Стан дослідження теми. Міжнародні та українські фахівці з питань інтелектуальної власності в рамках Міжнародного форуму по боротьбі з піратством та піратством розглядали питання стратегії й тактики з цих проблем вже в квітні 2015 року, де останнє рішення МОН було піддано критиці та рекомендовано до відміни у відповідній Резолюції. Цю проблему підіймали науковці М. Солощук, І. Шуба, О. Дашкевич, В.Тіманюк, І.Тіманюк [1], [2] та інші.

Виклад основного матеріалу. Основною метою науково-освітньої політики України є забезпечення відповідності інтелектуального та технологічного ресурсу України вимогам економічних реформ і завданню європейської інтеграції. Тому роль і значення інтелектуальної власності у наш час інтенсивно зростають, стають одним з найбільш цінних капіталів людства.

Проблема незаконного використання прав інтелектуальної власності в комерційній діяльності, охорона та захист прав авторів (творців) стали особливо актуальними в Україні в останні роки.

Мета дисципліни – ознайомити студентів з понятійним апаратом інтелектуальної власності, виробити у них системне бачення проблеми, дати основні знання щодо правової охорони та захисту об'єктів інтелектуальної власності в Україні і світі.

При підготовці майбутніх інженерів-будівельників необхідно, з ціллю формування цілісної картини знань, розкрити увесь процес життєвого циклу об'єкту інтелектуальної власності: від створення, набуття прав, використання (комерціалізації), захисту до утилізації.

Загальнотехнічні та спеціальні дисципліни, що викладаються у ВНЗ, не можуть забезпечити наявність даних знань і формування відповідних навичок.

Як виявляє практика, основними об'єктами інтелектуальної власності, що можуть бути виявлені під час досліджень в будівельній та архітектурній діяльності є: *винахід (корисна модель)* – результат інтелектуальної діяльності в будь якій сфері технології [4, ст.1]; *промисловий зразок* – результат творчої діяльності людини у галузі художнього конструювання [5, ст.1]; *топографія інтегральних мікросхем* – зафіксоване на матеріальному носії просторово-геометричне розташування сукупності елементів і зав'язків між ними [6, ст.1]; об'єкти авторського права: *комп'ютерна програма* – набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи в будь-якому вигляді, виражених у формі, придатній для зчитування комп'ютером, які приводять його у дію для досягнення певної мети або результату; *твори образотворчого мистецтва, архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва тощо* [7, ст.1].

За офіційними даними діяльності Міністерства економічного розвитку і торгівлі України та Державного підприємства «Український

інститут інтелектуальної власності» за 2017 рік серед розподілу загальної кількості поданих в Україні заявок на винаходи та корисні моделі за основними напрямками свідчить, що, порівняно з попереднім роком, спостерігається зменшення активності національних заявників. Так, із 100 % поданих заявок – 7,6% становлять заявки на винаходи, 17,1% – на корисні моделі, 4,5% – на промислові зразки і 70,8% – на знаки для товарів і послуг [9].

Лева частка (89,3 %) заявок на винаходи і корисні моделі від юридичних осіб припадає на галузі «Освіта» і «Наукові дослідження та розробки». Так, у 2017 році закладами освіти подана 4 561 заявка на винаходи і корисні моделі (63,8 % від загальної кількості), а науковими організаціями – 1 823 заявки (25,5 %) [9].

Це свідчить, що студенти старших курсів, які працюють над дипломними роботами та займаються науковою діяльністю, повинні мати необхідну базу теоретичних знань з питань охорони інтелектуальної власності, щоб використати її на практиці.

Суть охорони прав на об'єкт інтелектуальної власності полягає в тому, що автор (розроблювач) або інша визнана законом особа, одержує від держави виключні права на створений об'єкт на визначений період часу. Ці права регламентуються охоронним документом.

Часто охорону інтелектуальної власності ототожнюють з її захистом і користуються терміном «захист прав інтелектуальної діяльності». Треба розрізняти поняття «правова охорона» і «правовий захист». Підставою для цього є те, що вони мають різні цілі та здійснюються різними організаційними структурами. Охороною займаються патентні органи, а захистом, у випадку порушення прав, – адміністративні і судові органи.

Для кожного об'єкта інтелектуальної власності існують свої критерії охороноздатності, що визначені у Цивільному кодексі України [3] та відповідних законах України.

Для оформлення прав на винаходи, корисні моделі і промислові зразки необхідно подати відповідним чином оформлену заявку до Державного підприємства «Український інститут інтелектуальної власності» (Укрпатент).

Вимоги до складу й оформлення матеріалів заявки, подання заявки визначаються Законом України "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі" та Правилами складання і подання заявки на винахід та заявки на

корисну модель, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України № 22 від 22.01.2001 та зареєстрованими в Міністерстві юстиції України за № 173/5364 від 27.02.2001 (далі – Правила).

Згідно з законодавством, заявка *на винахід або корисну модель* повинна стосуватися одного винаходу (корисної моделі) або групи винаходів (корисних моделей), пов'язаних єдиним винахідницьким задумом (вимога єдності) [8]. Заявка повинна містити: заяву про видачу патенту українською мовою за прийнятою формою, опис винаходу (корисної моделі), формулу винаходу (корисної моделі), креслення (якщо на них є посилання в описі), реферат [8]. Обов'язковим документом є документ про сплату збору за подання заявки.

Відповідно до законодавства об'єктом винаходу може бути продукт, процес (спосіб), а також нове застосування відомого продукту чи процесу [4]. Існують особливості оформлення заявки на винахід щодо пристрою та щодо процесу.

Для характеристики винаходу «пристрою» використовують такі ознаки [8]:

- наявність конструктивного (конструктивних) елемента (елементів);
- наявність зв'язків між елементами;
- взаємне розташування елементів;
- форму виконання елемента (елементів) або пристрою в цілому;
- форму виконання зв'язків між елементами;
- матеріал, з якого виготовлено елемент або пристрій в цілому;
- середовище, що виконує функцію елемента, та інші характеристики.

Для характеристики об'єкта винаходу «процес» використовують, зокрема, такі ознаки (8):

- наявність дії або сукупність дій;
- порядок виконання таких дій у часі (послідовно, одночасно, у різних сполучення тощо);
- умови виконання дій та інші характеристики.

Детальнішу інформацію про оформлення заявок на патент можна отримати з Правил [8].

Процедура патентування винаходу з кваліфікаційною експертизою та експертизою по суті є досить складною і займає біля 30 місяців, а патентування корисної моделі є простішою та займає менше часу.

Пріоритетне право на об'єкт інтелектуальної власності заявник отримує з моменту реєстрації заявки на винахід.

Після одержання рішення про видачу патенту, але не пізніше встановленого законом строку, заявник повинен сплатити державне мито за видачу патенту.

Строк дії патенту на винахід становить 20 років, а на корисну модель – 10 років від дати подання заявки на видачу відповідного патенту, який може бути продовжено за клопотанням власника, але не більш як на 5 років. Патент діє тільки на території України.

Дія патенту припиняється достроково за таких обставин [4, ст.32]:

- власник патенту повністю відмовився від патенту на підставі заяви, поданої до Установи;

- річний збір за підтримання чинності патенту не сплачений у відповідний строк.

Припинення дії патенту набирає чинності від дати публікації відомостей про це в офіційному бюлетені.

Для отримання міжнародного патенту слід подати заявку до Укрпатенту і повідомити про наміри здійснити таке патентування. При відсутності відмови установи, заявник подає заяву в орган іноземної держави. Існує порядок патентування винаходу (корисної моделі) шляхом подання до Укрпатенту міжнародної заявки. У цьому випадку патент буде дійсним одночасно в декількох державах.

Порядок отримання патенту *на промисловий зразок* схожий на той що й для винаходів, але дещо простіший.

За заявкою на промисловий зразок після встановлення дати її подання проводиться формальна експертиза. Умовами патентоздатності цього об'єкту є новизна та промислова придатність. Строк дії патенту становить 15 років від дати подання заявки і діє тільки на території України. Патент видається під відповідальність його власника без гарантії його чинності. Обсяг правової охорони, що надається, визначається сукупністю суттєвих ознак промислового зразка, зображених на фотографіях, зображеннях чи фотографіях виробу (його макеті, малюнку) [5].

Патент на промисловий зразок надає його власнику виключне право використовувати промисловий зразок за своїм розсудом, якщо таке використання не порушує прав інших власників патентів, та забороняє його використання всім іншим особам без його дозволу, за винятком випадків, коли таке використання не визнається відповідно до закону порушенням прав, що надаються патентом.

Виникнення і здійснення авторського права не вимагає виконання будь-яких формальностей. Однак і в цьому випадку, бажано, щоб студенти отримали теоретичні знання і могли відстоювати свої права за необхідністю.

Висновки. Статистичні дані свідчать про наявність інтелектуальної власності в Україні, але, нажаль, із-за відсутності патентної грамотності, процес її комерціалізації дуже ускладнюється. Сучасний етап розвитку економіки в нашій країні наполегливо вимагає особливої уваги к питанням інтелектуальної власності. Вважаю, що повернення дисципліни «Інтелектуальна власність» дозволить гарантувати якісну підготовку майбутніх фахівців в будівництві та інших галузях.

Список використаних джерел

1. Солощук М. Доля дисципліни «Інтелектуальна власність» у часи змін / М. Солощук, І. Шуба. Теорія і практика інтелектуальної власності. - 2016. - № 2. - С. 5–16.
2. Дашкевич О. С. Обґрунтування необхідності відновлення викладання курсу «Інтелектуальна власність» у ВНЗ / О. С. Дашкевич, В. М. Тіманюк, І. В. Тіманюк. Проблеми науково-педагогічної освіти. Збірник наукових праць. Харків, 2015, Випуск 48-49.
3. Цивільний кодекс України: Офіційний текст. – К.; Кондор, 2004. – книга IV.
4. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» / Відомості Верховної Ради України, 1994. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/3687-12> (дата звернення: 15.11.2018).
5. Закон України «Про Охорону прав на промислові зразки» / Відомості Верховної Ради, 1994, [Електронний ресурс]. – URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/3688-12> (дата звернення: 15.11.2018).

6. Закон України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» / Відомості Верховної Ради, 1998, [Електронний ресурс]. URL:<http://zakon.rada.gov.ua/go/621/97-вр> (дата звернення: 15.11.2018).

7. Закон України «Про авторське право і суміжні права» / Відомості Верховної Ради, 1994, [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/37792-12> (дата звернення : 15.11.2018).

8. Правила складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України № 22 від 22.01.2001 та зареєстровані в Міністерстві юстиції України за № 173/5364 від 27.02.2001. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 15.11.2018).

9. Промислова власність у цифрах. Показники діяльності Міністерства економічного розвитку і торгівлі України та Державного підприємства «Український інститут інтелектуальної власності» за 2017 рік. [Електронний ресурс]. URL: www.uipv.org/i_upload/file/promvlasnist-2017-pdf (дата звернення: 15.11.2018).